

Melencolia

1. Bevezetés

Az ÚNKP pályázat keretein belül kezdtem el foglalkozni a tér tematikájával. Előző OTDK dolgozatomban szimbólumokkal, jelekkel foglalkoztam az önmegismerésünk kontextusában. Azonban ennek kiterjesztését fontosnak gondolom; Eltávolodás magunktól a térben manifesztálja magát, azt a maximális teret, ami körbevesz minket próbáljuk kitölteni valamivel. És amikor saját terünket kitöltöttük próbáljuk mások tereit is beolvasztani és magunkévá tenni. Elsőnek filozófiai szinten foglalkoztam a témával. Később a tér érzékelésének fizikai tanulmányozása, kozmológiának különböző elméleteinek megismerése, majd pedig a tér és az idő relativitásának korrelációja vált számomra érdekessé. A tér tanulmányozása a mai napig vitatott téma és az azzal kapcsolatos tudásunk és elméletek tárháza folyamatos tágulást mutat mind a fizikában és filozófiában is. A művészet és a tudomány kapcsolatában vizsgálva, a tér megértése és annak vizuális reprezentációja úgy gondolom, hogy hasznos lehet újabb személyes perspektívák felfedezésében.

Téma sokrétűségéből adódóan a tér egy olyan aspektusát szerettem volna feldolgozni, amely főként az alkotás folyamatának kontextusában értelmeződik.

2. Tér meghatározás

2.1 Martin Heidegger

Kutatási témámat filozófiai szempontból kezdtem el kutatni. Elsősorban Martin Heideggernek a tér megfogalmazást kutattam. Heidegger nem önmagáról a térről, hanem a „jelenvaló lét térbeliségéről” beszél. A heideggeri térfogalom nem „...a többi létező között jelenlévő dolog”¹ hanem az, amit a szubjektum (Énből) kivetít a külvilágra, ami lehetővé teszi a megjelenítést.² Különbséget tesz a létező és lét között, létezés mindig konkrét(szensztancia), a lét minden lehetőség feltétele. Az egzisztencia elhatárolódik a tárgyi létezésről. A tárgyi létmódot kéznéllet, kézhezállóságként fogja leírni. Az emberi létmódot pedig Daseinnek(jelenvaló lét) fogja nevezni, ami képes önmagához viszonyítani önmagát, reflektál. Az alapvető létmódja az embernek a világban-való-lét, ami nem helyi elhelyezkedés, hanem létezik ”benne” és azzal ”összekötöttségben” van, ezáltal a világban-lét nem tárgyszerű. Emberi létezésnek esszenciális

¹ HEIDEGGER, M. 2000: *Kant és a metafizika problémája*. Budapest: Osiris. 70.

² Faragó László. *Téri Lét*. 127. Letöltés időpontja 2024.02.10., forrás: https://real-d.mtak.hu/982/7/dc_1341_16_doktori_mu.pdf

része a tériség(világban-való-lét).³ Ebben a meghatározásban a tér a létben apriori, adva van. A tér kapcsolatok rendszere, a tárgyak és a világ nem önmagukban léteznek, egymás általi viszonyukban, a jelenvalólét "fényében" válnak létezővé. Az egzisztencialista hangvétele a munkáimnak ezekkel a meghatározásokkal indult el. A lét és a tér szétválaszthatatlanságának értelmezése vált érdekessé kutatásomban és ennek a gondolatmenetnek paradoxikus megjelenítése. Ezáltal a munkámban olyan ontológia meghatározás jön létre, amelyben a mikrokozmosz(ember) és a makrokozmosz(tér) közötti analógia jön létre.

2.2 Tér rögzítése

Kutatásomban tovább haladva a lét és tér ábrázolásnak egy olyan értelmezése kezdett el érdekelni, amely az alkotás terével foglalkozik és ennek a térnek a rögzítése lehetősége vagy lehetetlensége.

2.3 Alkotási tér

Az alkotási tér nem helyet, helyszint jelöl. A tér a helyeken válik konkréttá, a fizikai környezetből és az érzéki és mentális tapasztalatokból, eseményekből (történekekből) konstruálódik.⁴ Helyeken keresztül éljük meg a teret. Az alkotási tér, olyan helyek összességének a megélése, amely által létrejön egy mű. Az alkotási tér, a 'művészet csinálás' tere, ami nem egy időben koncentrálódik az alkotás létrehozásakor, hanem minden pontban jelen van. Az alkotási tér, fizikai helyek összesége és azoknak a lét vizsgálódásán keresztüli tapasztalása. Egy mű létrehozásakor a lét eddigi összes tapasztalása az Én-be tömörül és az alkotás eszközei által vetül ki. Minden lehetséges kép egyé alakul. Céлом nem ennek az egynek bemutatása volt, hanem a minden lehetséges eshetőség kiemelése. Mivel ez a folyamat a mű készítés eszközein keresztül történik, a mű készítésének egyik eszköze, a kéz az, ami tartalmazza az összes lehetőséget.

2.4 Kéz

A létünk során próbáljuk saját terünket megismerni legteljesebb valójában. Amíg a szemünk tapogatózik a szubjektív világ érzékelésében, addig a kezünk a fizikai világ objektív kiterjedését tapogatója, a világ és a tér megismerésének szimbóluma. Ezenkívül a kéz reprezentációja az archoz hasonlóan mutatja be létünk kivetüléseit, az arcunk után egyik legkifejezőbb testrészünk. A kéz rögzítésének kísérlete az alkotási tér és lét rögzítésének kísérlete. A szemünk

³ Faragó László. *Téri Lét*. 128. Letöltés időpontja 2024.02.10., forrás: https://real-d.mtak.hu/982/7/dc_1341_16_doktori_mu.pdf

⁴ Faragó László. *Téri Lét*. 189. Letöltés időpontja 2024.02.10., forrás: https://real-d.mtak.hu/982/7/dc_1341_16_doktori_mu.pdf

általi tér érzékelése és annak bemutatása, a világunkból a lét szubjektumán keresztül annak csak egy szeletét tárja fel. Objektív rögzítés ebből adódóan egy világképen keresztül történhet. Azonban minden világkép a világnak csak metszete, a világ nem válik képpé.⁵ Az objektív rögzítés során a világ feltárhatóvá válik, de nem feltétlenül megismerhetővé. A világ egy folyamatként érvényesül. A kép nem lesz alkalmas ilyesfajta folyamatok bemutatására. A kéz marad meg biztos pontként, mivel az arcunk láthatatlanná válik életünk során és csak mások leírása által vagy tükörben válik láthatóvá, amiben magunkat már csak tükörképre redukálódott létében láttatjuk⁶.

2.5 Baranyay András

Baranyay András művészetében szintén visszatérő motívum a kéz. Művészete szorosan összefügg Søren Kierkegaard filozófiájával. „...Én abszolút Kierkegaard híve vagyok, meg imádom ugye az egész romantikát, az igazi romantikát, és arra is tulajdonképpen jellemző ez a bizonytalanság, mint döntésképtelenség. Az abszolút mindentudás (...) múlt századi gondolkodásmód maradványa”.⁷ Az Én-jét és annak létfolyamatát próbálja megfogni. Az Én végtelen lehetőségek összege. „Saját testemet, annak bizonyos részleteit, a kezeimet viszont láthatom, azok többé-kevésbé bizonyosságok”.⁸ Technikában a fotográfiához fog nyúlni, amelyen keresztül olyan kérdéseket vizsgál, mint például „...a művészet foglalkozhat-e a töle műfajidegen témákkal, mint például az idő”.⁹ Bemozdult önarckép fotóin törekszik az idő visszaadására, a mozgás egyfajta térbeliséget ad a képeinek. Az arc teljesen átváltozik az expozíció pillanatában és a bemozdulás által homályos masszát kapunk, ezzel utalva az emberi személyiség fluiditására és megragadhatatlanságára. Kéz motívuma hasonlóan, mint a saját munkámnál említett módon, a világ tapogatásán keresztül értelmezendő. Tapogatás mellőzi a reflexiónak a lehetőségét, biztosabb ponttá válik, mint az arcának megjelenítése. Munkáiban a kéz statikusan, különböző pozíciókban jelennek meg, későbbi a litográfiáin részleteiben rajzolja meg a kezet. A különböző motívumok részletre szedésével a dolognak a lényege nem megsemmisül, hanem a lényeg a részletekbe tömöríti és ábrázolja. „A teljesség

⁵ Köpeczi Béla. *Az egzisztencializmus*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó. 133.

⁶ Cséka György. *Hegel ellen — széljegyzetek Baranyay András munkáihoz*. https://muut.hu/archivum/37562#_ftn2

⁷ Jurecskó László, Kishonthy Zsolt, Suba Boglárka, Szegő György - Jurecskó László, Kishonthy Zsolt, Kondor-Szilágyi Mária (szerk.): *Részben az egész*. Budapest: MissionArt Galéria Kft., Műcsarnok Nonprofit Kft., 2021, 6.

⁸ Cséka György. *Hegel ellen — széljegyzetek Baranyay András munkáihoz*.

https://muut.hu/archivum/37562#_ftn2

⁹ Beke László tanulmánya, in: Beke László – Körner Éva (szerk): *Expozíció: Fotó/művészet*, kiáll. kat., Hatvany Lajos Múzeum, Hatvan, 1976.

megragadhatatlansága tehát a töredékekhez vezette el: ezek még képesek érzékeltetni a világ esetlegességét és mozgalmasságát”.¹⁰

3. Melankólia

Témámban megjelenik egy olyan bizonytalanság a tér megragadhatatlanságán keresztül, amely az Én létében fogja manifestálni magát. Felvetül a kérdés, hogy miért is jelenik meg az igény a tér rögzítésére? Valószínűsíthető, hogy a tér megfogásában, a világban-való-létben, egy olyan biztos pont keletkezik, amely által validálható lesz a létezés. A modern korban megmarad a világban-való-lét, azonban annak érzékelése és annak megélése távolabb kerül az embertől.

Mondhatni létrejön a „nem-világ”, amely a virtuális térben valósul meg. Az individuum, annak léte és virtuális tere teszi ki a világot. Virtuális helyeken keresztül éljük meg a világ terét, ahol a világban-levés illúziója elmosza a világban-való-lét határait. A világnak érzékelése meginog, az egyén léte meginog. Ennek az ingásnak egyensúlyba hozatala a másságra való törekvésben valósul meg. Azonban ez a törekvés az individualitásból ered, így hát az kollektív identitássá válik. Ez a megingás a térben manifestálja magát, mondhatni egy melankolikus tér jön létre. Itt már nem a heideggeri világban-való-lét és annak szétválaszthatatlansága jelenvalóléttől filozófiája jelenik meg, hanem az az egzisztenciális tér filozófia, amelyben a lét a jelenvalólétben már magára marad. OTDK-ra készült alkotásomban erre a gondolatmenetre reflektálok.

3.1 Technika

A nyomatokat kollográfia technikával készítettem, ami egy olyan nyomtatási eljárás, ahol karton vagy más hordozó felületére különböző anyagokat viszünk fel és nyomtatjuk le. Elsődlegesen PVA ragasztóval dolgoztam, ami lehetővé teszi különféle textúrák, vonalak felvitelét. Ezenkívül ragasztóval bekentem a kezemet, majd a karton felületére helyeztem ezzel rögzítve a kezem azon részeit, amelyek alkotáskor érintkeznek a papírral. Alul szereplő test kontúrjait szintén ezzel az anyaggal vittem fel, azonban még száradás előtt végig égettem. Az égetés hatására a ragasztó felbuborékosodott, majd összeesett, ennek köszönhetően textúrájában durvább hatást hagyott. Száradás után a karton felületét lealapoztam fényes lakkal, hogy az vissza törölhető legyen mélynyomtatáshoz. Ezután felfestékeztem, visszatöröltem és lenyomtattam.

¹⁰ Jurecskó László, Kishonhy Zsolt, Suba Boglárka, Szegő György - Jurecskó László, Kishonhy Zsolt, Kondor-Szilágyi Mária (szerk.): *Részben az egész*. Budapest: MissionArt Galéria Kft., Mücsarnok Nonprofit Kft., 2021, 22.

3.2 Elemzés

A művem 4 darab 100 x 70 centiméteres nyomatból áll, amelyet elsőnek két részben, majd összefüggésükben fogom elemezni az eddig meghatározott fogalmak alapján.

A kompozíció felső részében egy könyv található, amely a vázlatfüzetemre reflektál, mint az alkotási folyamat része és annak eszköze. A vázlatfüzetben látható Albrecht Dürer Melencolia művében található poliéder. Dürer kompozíciójában túl lép a kor elvárt ikonográfiai konvencióin és ismeretlen tárgyat helyez bele a térbe. A melankóliát fogalmazza meg egyetlen motívummal. A poliéder szinte bele nehezedik a tájban, minél tovább nézzük annál jobban lép elő és vonja magára figyelmet, amíg minden más melankóliára utaló szimbólum eltörpül mellette.

Munkámban maga a poliéder konstellációként rajzolódik fel, amelyekhez a Szaturnusz holdjainak nevét rendeltem, utalva a melankóliával párhuzamba hozott Szaturnuszi hatásra. Ezenkívül a nevek mellett a csillagokat a kézlenyomataimmal helyettesítettem be. A lenyomatok magának az alkotás folyamatának lenyomatai, az "Én" lét folyamat részei. Létezését összekötő, elválaszthatatlan melankóliájaként értelmeződik a munkámban. „Úgy jelképe a melankóliának, hogy közben éppen a jelképek alapvető ismérvét kérdőjelezi meg -nevezetesen, hogy meg kell és meg is lehet fejteni őket.”¹¹ Az alkotás alján fekvő pozícióban saját magam kontúrait rajzoltam meg és égettem ki. Az égetés gesztusa alkímiai értelmezésben a Nigredo folyamatára reflektál. Nigredo(feketeség) az alkímiában a Magnus Opus (A Nagy Mű) első lépése. Szembenézés a sötétséggel, szembenézés önmagunkkal. Azonban a művemben a megfoghatatlan és megismerhetetlen világgal való szembenézés szempontjából értelmezem a Nigredo folyamatát. A sötét térbe eltűnő test és tapogatózó kéz reflektál az egzisztálásban jelenlevő bizonytalanságra. A test különböző részeihez szintén csillagokat rendeltem, elsősorban a fenti „csillagképpemmel” hoztam párhuzamba, a lépre mutató nyíl pedig szintén a melankóliának szimbolikáját erősíti. Maga a test, amely savasana – hullapózban található lesz projekciója a poliédernek.

Összefoglalva a dolgozatomban és alkotásomban az UNKP kutatásom egyik szeletével foglalkoztam, a melankóliával, amely a világunk és saját létünk megismerhetetlenségéből és rögzíthetetlenségéből fakad.

¹¹ Földényi F. László: A melankólia dicsérete, Jelenkor Kiadó, (pp.: 78-79.)